

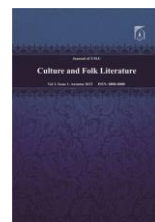
T. M .U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

The Anthropological Perspective on a Selection of Works Written in the Field of Popular Literature of the Balochi People

Atieh Azarshab ^{*1}, Asghar Askari Khaneghah² Fariba Mir Eskandari³, Ali Baseri⁴

1. PhD Candidate of Anthropology, Islamic Azad University, Central Branch of Tehran, Tehran, Iran.
2. Professor of Anthropology, Islamic Azad University, Central Branch of Tehran, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor of Anthropology, Islamic Azad University, Central Branch of Tehran, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor of Anthropology, Islamic Azad University, Central Branch of Tehran, Tehran, Iran.

Received: 03/11/2020

Accepted: 06/27/2020

* Corresponding Author's E-mail:
asq.asqari_khanqah@iauctb.ac.ir

Abstract

This article, with a descriptive-analytical method and with the aim of conducting a thematic-qualitative ethnographic analysis, seeks to study the features that are in the folklore of the Balochi people. Therefore, by describing, classifying, and extracting the features of these works, their research capacities have been evaluated in terms of theoretical and methodological aspects. Based on the findings, two categories of works can be identified in this area; first, works in which only Balochi folklore texts are collected; second, the works that scholars have attempted to provide interpretations of. These features have enriched the research capacity of these works. These capacities are grouped in four main categories as: accurate descriptions and interpretive analysis; attention to the factors and contexts of the formation of the subjects under study; looking at issues as a part of an overall mechanism in culture; the classification and presentation of categories and semantic patterns. Therefore, based on the anthropological insight, a kind of perspective was drawn that can be used to gain a deeper

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

understanding of the mental and intellectual structures of the creators of Balochi folklore.

Keywords: Baloch folklore; Balochistan; anthropological insight; qualitative interpretation.

Research background

Various authors with different scientific specialties have studied and written about the field of folklore of the Balochi people. Some of them, for example, Jahandideh (1390), Bausani (1971), Iftikharzadeh (1388), and Baloch researchers have a literary approach and mainly focus on some important linguistic aspects such as grammar, syntax, or pronouns. Some other foreign scholars such as Leech (1838), Burton (1990) or Dames (1905), who have been sent as missionaries to the Balochistan region, have a more orientalist approach. In general, all of these works have been used as the literary background of the research in order to open a way to a kind of anthropological perspective for a better study of this field.

Research aims and questions

This study aims to answer the following questions: what are the characteristics of the existing works in the field of popular literature in Balochistan? And how can one move towards an anthropological perspective by studying the popular literature of the Balochi people? Accordingly, in this study, first, the characteristics of the works were examined, which are more accessible in libraries than other works in the field of Balochi folk. Then, it was considered how to use these works to move towards a kind of anthropological perspective in the field of folklore studies in Balochistan.

Discussion

In the first part of the research, the main features of Balochistan folklore texts were categorized; in the second part, an attempt was made to draw a kind of anthropological perspective by using the characteristics of these works, which will help to better understand the works. The main categories obtained from the data are: having accurate descriptions and performing interpretive analysis; attention to the factors and contexts of formation of the subjects under study; attention to issues as part of a general mechanism in

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

culture; classification and presentation of semantic categories and patterns. These categories show that by adopting and applying anthropological interpretive-qualitative approaches in the field of folklore of Balochi people, it is possible to better identify the original views and indigenous logic of the Baloch community. Folklore originates from the traditions of the people of each region and it is passed on to future generations through these traditions. In the meantime, what is produced and reproduced are many concepts and ideas that have found no other way for expression.

Conclusion

In general, if the territory of Balochistan folklore is approached from an interpretive-qualitative point of view, the indigenous rationality of Baloch popular literature will be properly understood. The studies that have been done so far, due to their methodological and theoretical capacities, will be able to answer the questions that are necessary for the folklore of Balochistan. Employing a kind of interpretive and indigenous methodology that is able to create dialectical relations and understand the diversity of mental world of the Baloch people is the most appropriate way to understand the folklore works of this region. Therefore, in a world where diverse ideas and thoughts do not always have a chance to be understood, grasping these concepts through such a strategy will contribute to Baluchi culture and its holders in a better and more effective way.

References

- Badalkhan, S. (1992). A glance at Balochi oral poetry. *Newsletter of Balochistan Studies*, 8, 3-45.
- Bausani, A. (1971). Baluchi language and literature. *Mahfil*, 7 (1-2), 43-54.
- Burton, J. (1990). *Conflict: Resolution and Prevention*. New York: St. Martin's Press.
- Dames, M. L. W. (1905). *A text book of the Balochi language*. Lahore: Punjab Government Press.
- Iftikharzadeh, A. (2009). *Balochi Tales* (in Farsi). Tehran: Cheshmeh Press.
- Jahandideh, A. (2011). *Epic in Balochistan* (in Farsi). Tehran: Moien Press.
- Leech, R. (1838). Grammar of the Balochky Language. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 7(2) 38-56.
- Sureniants, V. B. (2003). A story of Mir Hamza, the forefather of the Baluches. *Iran and Caucasus*, 7(1-2) 133-146.

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه ادبیات عامه قوم بلوچ^۱

عطیه آذرشب^۲، اصغر عسکری خانقاه^{۳*}، فریبا میراسکندری^۴، علی باصری^۵

(دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۲۱ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۷)

چکیده

مقاله حاضر با روشی توصیفی - تحلیلی و با هدف انجام تحلیل مضمونی - کیفی قوم‌نگارانه، در پی بازخوانی و برشمردن مختصات مطالعاتی است که در حوزه فرهنگ و ادبیات عامه قوم بلوچ در دست است. بر این اساس، با ارائه شمایی کلی و توصیفی و با دسته‌بندی و استخراج شاخصه‌های این آثار، ظرفیت‌های پژوهشی آنها از نظر مؤلفه‌های نظری و روشی ارزیابی شده است. بر اساس یافته‌ها، می‌توان دو دسته از آثار را در این حوزه شناسایی کرد؛ نخست، آثاری که در آنها صرفاً به جمع‌آوری داده‌ها و یا انتظام‌بخشی به متون فولکلوریک بلوچی بسنده شده است و دوم، آثاری که پژوهشگران سعی کرده‌اند شرح‌هایی درباره متون جمع‌آوری شده از سوی خود یا دیگران، ارائه کنند. وجود و حضور چنین مختصات ارزشمندی سبب غنای ظرفیت‌های تحقیقی این آثار شده است. این ظرفیت‌ها در چهار محور اصلی جای می‌گیرد که عبارت‌اند از: داشتن توصیفات دقیق و انجام تحلیل تفسیری؛ توجه به عوامل و بسترهای

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری عطیه آذرشب در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی با عنوان مطالعه‌ای بر بازنمایی تصویر زن در ادبیات عامه قوم بلوچ (مورد مطالعه: ترانه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، حماسه‌ها و قصه‌ها) است.

۲. دانشجوی دکتری مردم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۳. استاد گروه مردم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

*Asq.asqari_khanqah@iauctb.ac.ir

۴. استادیار گروه مردم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۵. استادیار گروه مردم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

شکل‌گیری موضوعات مورد مطالعه؛ پرداختن به موضوعات به‌منزله جزئی از یک سازوکار کلی در فرهنگ؛ صورت دادن طبقه‌بندی و ارائه مقولات و الگوهای معنایی. بر همین مبنا، در نهایت و بر پایه بینشی مردم‌شناختی، نوعی چشم‌انداز ترسیم شد که با تکیه بر آن می‌توان به شناخت عمیق‌تری از ساختارهای ذهنی و اندیشگانی خالقان فرهنگ و ادبیات عامه بلوچی دست یافت. **واژه‌های کلیدی:** ادبیات عامه بلوچ، بلوچستان، بینش مردم‌شناختی، تفسیر کیفی، فرهنگ عامه بلوچ.

۱. مقدمه و طرح مسئله

مطالعاتی که بر فرهنگ و ادبیات اقوام سرزمین‌های مختلف متمرکز شده است، قدمتی دیرینه دارد و می‌تواند جزو باارزش‌ترین کارهایی تلقی شود که در قلمرو فرهنگ انسانی صورت می‌پذیرد. فرهنگ و ادبیات عامه که در زبان انگلیسی با عنوان فولکلور^۱ از آن یاد می‌شود، از دو واژه «فولک»^۲ به‌معنای مردم، گروه، قوم و یا ملت و «لور»^۳ به معنای شناخت، دانش و معرفت تشکیل شده است (ریویر، ۱۳۸۶؛ احمدپناهی سمنانی، ۱۳۷۹: ۲۰۵). بر همین اساس، مطالعات مربوط به فولکلور، نتیجه نوعی تمرکز تحقیقاتی بر سطوح مختلف فرهنگ ملی و منطقه‌ای است. مطالعات این حوزه، عموماً از قرن بیستم با اقبال ویژه برخی اندیشمندان حوزه‌های پژوهشی ادبیات، مردم‌شناسی و یا مطالعات فرهنگ مواجه شد. رشته‌های دانشگاهی فولکلور و به‌خصوص مردم‌شناسی به تمامی جنبه‌های فرهنگ مردم عامی همچون فنون کشاورزی، آشپزی، لباس و آداب پوشیدن آن، زیورآلاتی که برای آراستن استفاده می‌شود، خانه‌سازی، انواع صنایع دستی، تجارت، وسایل مورد استفاده در حمل‌ونقل، هنر، ازدواج و مناسک مربوط به آن، مذهب و ... توجه کرده است و این موضوعات، محور تحقیقاتی بسیاری از آثار پژوهشگران این حوزه‌ها را شامل می‌شود (Yoder, 1963: 45).

چنین مطالعاتی در ایران نیز از دهه‌های گذشته و از سوی افراد مختلفی در رشته‌های متعدد صورت پذیرفته است و هرکدام از آن‌ها تلاش کرده‌اند به‌نحوی مثبت و اثرگذار در زمینه معرفی و شناخت فرهنگ و ادبیات عامه اقوام و مناطق مختلف ایران، عمل کنند. از جمله اقوامی که می‌توان در این خصوص نام برد، اقوام لر، گیلک،

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... _____ عطیه آذرشب و همکاران

ترک، عرب و در برخی موارد کرد است که محل اندیشه و تفحص اندیشمندان خارجی و نیز ایرانی بوده است که در ثبت و همچنین، شناخت و معرفی بهتر فرهنگ این اقوام، تحقیقات زیادی از خویش برجای گذاشته‌اند (برای مثال: آسمند جونقانی و خسروی، ۱۳۷۷؛ ازکیا و پاک‌سرشت، ۱۳۷۷؛ مقصودی، ۱۳۸۰؛ خسروی، ۱۳۸۴؛ لیموچی، ۱۳۸۵؛ ساروخانی و قبادی، ۱۳۸۶؛ نوین، ۱۳۸۷؛ رضایی و زارعی‌فرد، ۱۳۹۰؛ موحد و همکاران، ۱۳۹۱؛ فرزین‌نیا، ۱۳۹۳؛ رضایی و ظاهری عبده‌وند، ۱۳۹۲). با وجود این، آنچه به‌طور خاص در اینجا مدنظر ماست، فولکلور قوم بلوچ است و بنابراین، در این نوشتار، بر ادبیات عامه مردم بلوچ و آثاری که در این باره تألیف و انتشار یافته است، متمرکز شده‌ایم.

آنچه در این پژوهش مورد نظر است و بحث اساسی این گفتار را شکل می‌دهد، گزیده‌ای از آثار منتشرشده درخصوص فرهنگ و ادبیات عامه بلوچستان است. درحقیقت، این آثار در حوزه‌های مختلفی از جمله ادبیات، شرق‌شناسی، ناسیونالیسم قومی، زبان‌شناسی و ... تدوین و انتشار یافته‌اند. به همین دلیل، گاه با یکدیگر اختلافات نظری بسیاری دارند؛ برای مثال، تحقیقات منتشرشده جهان‌دیده، بوسانی، افتخارزاده و نیز بلوچ، رویکردی ادبی دارند و عمدتاً در آن‌ها به برخی جنبه‌های مهم ادبی همچون صرف، نحو و یا عروض توجه شده است. همچنین، برخی از آثار تألیفی محققان خارجی همچون لیچ، برتون، تمپل و یا دیمز که به‌منزله مأمور سیاسی یا مذهبی به منطقه بلوچستان اعزام شده‌اند، بیشتر رهیافت‌های شرق‌شناسانه دارد و بلوچ‌ها را به‌عنوان دیگری ناشناخته در نظر می‌گرفتند. علاوه‌بر مواردی که ذکر شد، دسته‌ای دیگر از آثار نیز با رهیافتی علمی به برخی موضوعات موجود در فرهنگ و ادبیات عامه بلوچی نگریسته‌اند. درحقیقت، نویسندگان این قبیل آثار همچون بدل‌خان، ذبیح‌نیا عمران و پردل تلاش کرده‌اند با بهره‌گیری از رویکردهای علمی - پژوهشی در این زمینه به تفحص بپردازند.

از آنجا که پژوهشگر مردم‌شناس برای کسب چشم‌انداز کیفی مردم‌شناختی نیازمند گردآوری داده‌های اولیه در باب فولکلور بلوچ است، تلاش می‌شود از مجموع آثاری که در حوزه‌های مختلف شناختی در این باره موجود است به‌منزله مبنایی داده‌ای برای

ایجاد نوعی رهیافت مردم‌شناختی بهره برده شود. بدین ترتیب، قادر خواهیم بود تا با بهره‌گیری از رویکردی مردم‌شناختی به تفسیری جامع‌تر درخصوص ادبیات عامه بلوچستان دست یابیم.

ادبیات عامه بلوچ حوزه بسیار گسترده‌ای دارد و مؤلفان مختلفی همچون ناصح، ناصری، محمودزهی و... درمورد آن سخن گفته‌اند، در اینجا برای تحدید موضوع از مؤلفه‌های فرهنگ عامه چون آداب و رسوم، جشن‌ها، اعیاد و... صرف‌نظر می‌کنیم و صرفاً به ادبیات عامه بلوچ می‌پردازیم. با توجه به نکته‌های ذکرشده، پرسش بنیادی پژوهش حاضر این است که آثاری تدوین‌شده در زمینه ادبیات عامه بلوچستان، چه ویژگی‌هایی دارند؟ و چگونه می‌توان با بهره‌گیری از مطالعات ادبیات عامه مردم بلوچ به‌سوی چشم‌اندازی مردم‌شناختی حرکت کرد؟

به همین منظور در مطالعه پیش‌رو نخست ویژگی‌های گزیده‌ای از آثاری را بررسی خواهیم کرد که نسبت به سایر آثار حوزه ادبیات عامه قوم بلوچ در کتابخانه‌ها و جاهای دیگر به آن‌ها دسترسی بیشتری وجود دارد. سپس، در ادامه، درمورد این موضوع تأمل می‌کنیم که با به‌کارگیری آثار مزبور - که دارای ویژگی‌های منحصربه‌فرد هستند - چگونه می‌توان در زمینه مطالعات ادبیات عامه بلوچستان به‌سوی نوعی چشم‌انداز مردم‌شناختی حرکت کرد.

۲. چارچوب نظری

فولکلور از جمله حوزه‌های مهم مردم‌شناسی است که قابلیت مطالعه بر پایه رویکردهای نظری متعدد را دارد؛ اما به‌طور خاص آنچه در این مجال به‌منزله چارچوب نظری معین مدنظر ما قرار گرفته، رویکرد ساختارگرایی، مکتب فرهنگ و شخصیت با تکیه بر نظریات کروبر و بندیکت و رویکردهای نظری مارسل موس و کلیفورد گیرتز است. لذا، در ادامه، به شرح مختصری از هر کدام خواهیم پرداخت.

ساختارگرایی مورد نظر استراوس «به کشف اصول ساختاری مشترک که در بطن تمام جلوه‌های ظاهری خاص و متغیر از نظر تاریخی درباره فرهنگ و اسطوره‌ها وجود دارد، مربوط است» (استریناتی، ۱۳۹۲: ۱۳۶). به این ترتیب، این ساختارها قابل رؤیت

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... _____ عطیه آذرشب و همکاران

و لمس نیست و صرفاً از طریق تجلیات آن‌ها در دنیای تجربی و واقعی قادر به فهم و دستیابی‌شان هستیم. اجزای ساختاری کل با یکدیگر در ارتباط‌اند و به دلیل وجود همین ارتباط است که معنا می‌یابند. به این ترتیب، تمامی آن‌ها در قالب نوعی یکپارچگی ساختاری، قابل مطالعه و بررسی هستند (برنارد، ۱۳۹۴: ۱۱۳).

درواقع، ذهن انسان تلاش می‌کند تا به مفاهیم و معانی یکسان، صورتی قابل فهم و تجربه‌پذیر ببخشد. به همین دلیل، اگرچه افراد انسانی در شرایط، زمان و مکان‌های متفاوتی زیست می‌کنند؛ اما اشکال نمادین ایجادشده در جوامع مختلف به دلیل داشتن ساختارهای ذهنی مشترک، قابل مطالعه خواهد بود. از این رو «جست‌وجوی ساختارهای اساسی زندگی اجتماعی، لوی استراوس را بر آن داشت تا سه حوزه اساسی را بررسی کند: نظام‌های طبقه‌بندی، نظریه خویشاوندی و منطق اسطوره» (مور، ۱۳۸۹: ۲۶۲).

در راستای موضوع تحقیق حاضر، در نظر داریم از رهیافت‌های نظری موجود در چارچوب مکتب فرهنگ و شخصیت نیز بهره‌جوییم. نخستین مفهومی که در این باره می‌توان از آن یاد کرد، آن چیزی است که از سوی کروبر با عنوان «پیکربندی‌های فرهنگ» ارائه شده است. برای دست یافتن به تعریفی دقیق‌تر از مفهوم پیکربندی‌های فرهنگ قصد داریم به نوشته‌های وی در این باره نگاهی بیندازیم. وی معتقد است:

الگوها عبارت‌اند از آن دسته از آرایش‌ها یا نظام‌های مبتنی بر رابطه درونی که به فرهنگ انسجام و برنامه می‌بخشند و آن را از تبدیل شدن به انبوهی از اجزای سرگردان و فاقد انسجام باز می‌دارند (Kroeber, 1948: 131 به نقل از: مور، ۱۳۸۹).

درحقیقت، «همین الگوها، پیکربندی‌ها یا گشتالت‌ها هستند که تمایز و طبقه‌بندی میان آن‌ها در مقوله فرهنگ می‌تواند بیشترین ثمرات را داشته باشد» (Kroeber, 1952c: 5). در تأیید رویکرد کروبر، روث بندیکت نیز نظریه‌ای مشابه با عنوان «الگوهای فرهنگ» ارائه کرده است. این الگوها حاصل نهایی پدیده‌های بی‌شمار فرهنگی هستند که در روابطی خاص با یکدیگر قرار گرفته‌اند (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۰۴). درحقیقت، همین روابط، الگویی را به وجود می‌آورند که بندیکت (1959: 47) از آن‌ها با نام الگوهای

فرهنگی یاد می‌کند، الگوهایی که سبب می‌شوند افراد یک فرهنگ و جامعه به لحاظ فکری و رفتاری در جهت خاصی سوق یابند.

آنچه در مفهوم «مقوله‌های اولیه» مدنظر موس قرار گرفته است، جست‌وجوی اشکال ابتدایی پدیده‌های فرهنگی است که با بررسی فرهنگ و اجزای تشکیل‌دهنده آن قابل دستیابی است. از مهم‌ترین روش‌های مورد استفاده در نائل شدن به عناصر اساسی و اولیه در فرهنگ‌های انسانی، به‌کارگیری مقایسه مردم‌نگارانه است. چنین جست‌وجوهایی که به دنبال ساختارهای زیربنایی فرهنگ هستند، موضوعی تکرارشونده در تحقیقات موس است (مور، ۱۳۸۹: ۱۵۳). استفاده از چنین روشی، یعنی به‌کار بردن داده‌های مردم‌نگارانه، مقایسه، کشف و استخراج مقوله‌های اجتماعی اولیه و سرانجام، ثبت و تفسیر آن‌ها سبب می‌شود که اصول پایه‌ای فرهنگ به‌طرز مناسبی شناسایی و تداوم یابند (vid: Needham, 1963).

گیرتر نیز درباره «انسان‌شناسی تفسیری» این چنین می‌گوید:

مفهومی از فرهنگ که من جانبدار آن هستم و سعی بر نشان دادن سودمندی آن در نوشته حاضر دارم، اساساً دارای ماهیتی نشانه‌شناختی است. [...] من فرهنگ را این شبکه معنایی می‌دانم (و معتقدم) تحلیل آن نه به روش علوم آزمایشگاهی که به دنبال قانون است؛ بلکه به روش تفسیری است که در جست‌وجوی یافتن معناست (2000b: 5 به نقل از: نادری، ۱۳۹۱).

از دیدگاه گیرتر جوامع انسانی همانند زندگی‌شان معانی و تأویل‌های متعددی دارند و از جمله مهم‌ترین کارهایی که باید انجام داد این است که به طریقی به این معانی و تأویل‌ها دست یافت. شیوه‌ای که وی پیشنهاد می‌کند همان است که با عنوان «توصیف فریه»^۴ معرفی می‌کند.

در مجموع، باید گفت با استفاده از رهیافت نظری استراوس در صدیم تا نشان دهیم چگونه می‌توان با بررسی جلوه‌ها و انواع مختلف پژوهش‌های موجود در قلمرو فرهنگ عامه قوم بلوچ و از ورای تمامی آن‌ها به ساخت و معنایی مشترک دست یافت که در بطن تمامی‌شان نهفته است. در همین راستا و شاید با مفاهیمی کمی متفاوت‌تر با بهره‌گیری از نظریات کروبر و بندیکت در جست‌وجوی آن‌دست از مفاهیم و الگوهای

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته شده در حوزه... عطفه آذرشب و همکاران

فرهنگی پنهان و بنیادینی خواهیم بود که در مجموع آثار فولکلوریک موردنظر در بلوچستان موجود بوده و به این ترتیب، شکل‌دهنده بسیاری از تفکرات و سویه‌های مفهومی بوده است که فولکلور بلوچی را در جهت معینی هدایت می‌کند.

در این جستار تلاش بر این است تا با بهره از مفهوم مقوله‌های اولیه موس و نیز با بررسی آثار فولکلوریک بلوچستان و تمامی ایده‌هایی که در درون آن‌ها نهفته است، به برخی مقولات و مضامین ابتدایی دست یابیم تا هم اساس و بنیان آن‌ها بر ما آشکار شود و هم از این طریق راه مطالعه و تفسیر با سهولت بیشتری انجام شود. و نیز چگونه می‌توان با بهره از مفهوم «توصیف فربه» گیرتر ویژگی‌های به‌دست آمده از آثار موردنظر را تفسیر و تحلیل کرد و به مفاهیم نهفته در متون فولکلوریک بلوچستان دست یافت.

بنابراین، باتوجه به آنچه در سطور پیشین درباره برخی مفاهیم نظری به اختصار تشریح شد، در این پژوهش قصد داریم تمامی آثار فولکلوریک بلوچستان را - که در نمونه پژوهشی ما جای گرفته است - بررسی کنیم. انجام چنین عملی ما را قادر می‌سازد تا مهم‌ترین ویژگی‌های نهفته در این مجموعه آثار را برشماریم و بدین ترتیب، پس از تدقیق و تفسیر هر کدام به مطالعه این امر بپردازیم که چگونه می‌توان از بطن این آثار راهی به سوی نوعی چشم‌انداز تفسیری مردم‌شناختی ترسیم کرد.

۳. روش‌شناسی

در این تحقیق بر اساس روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه بهره‌گیری از تکنیک‌های مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، به جمع‌آوری و خوانش آثار موجود در زمینه فرهنگ و ادبیات عامه بلوچستان - که در قالب کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های تحصیلی تدوین یافته‌اند - پرداخته‌ایم. گفتنی است، در اینجا منظور از بلوچستان تمامی افراد قوم بلوچ است که پهنه زیستی آن‌ها در چندین کشور از جمله، ایران، پاکستان، عمان و افغانستان گسترده شده است.

در نوشتار حاضر، تلاش شده است مهم‌ترین کتب و مجموعه‌هایی که در حوزه فولکلور بلوچستان وجود دارد، چه آثاری که صرفاً به ثبت و ضبط این آثار اقدام کرده

و چه آن‌دسته منابعی که علاوه بر گزارش موارد مربوط به ادبیات عامه بلوچستان، شرح و تفسیرهایی نیز بر آن نوشته‌اند، از نظر گذراننده شود. درحقیقت، آثار مورد بررسی علاوه بر اینکه بر اساس معیاری خاص (بومی یا غیربومی بودن مؤلفان آثار) مورد طبقه‌بندی قرار گرفته، به‌طور هدفمند و بر اساس دسترسی نگارندگان، گزینش و انتخاب شده است.^۵

در این مقاله به‌طور مشخص، ۲۹ اثر پراستناد و در دسترس در زمینه فولکلور بلوچستان، با به‌کارگیری نوعی روش تحلیل مضمون کیفی بررسی خواهد شد. به این ترتیب، با استفاده از این روش، نخست تلاش می‌شود تا به تجزیه و توصیف متون موردنظر در زمینه ادبیات عامه بلوچستان پرداخته شود. سپس آنچه از این رهگذر به‌دست آمده است تشریح و تفسیر شود. در مرحله آخر نیز با ادغام و یکپارچه کردن آنچه از متن استخراج شده است به تم یا تم‌هایی دست یافتیم که می‌تواند هدایتگر ما در زمینه رسیدن به برخی چشم‌اندازهای مردم‌شناختی برای فهم و تفسیر بهتر متون فولکلوریک بلوچستان شود. نکته مهم این است که با وجود اینکه در تمامی مراحل ذکرشده، محققان به تفسیر و تحلیل متون می‌پردازند؛ اما با عبور از هر مرحله و رسیدن به مرحله بعدی به سطح بالاتری از انتزاع دست خواهیم یافت (Attride-Stirling, 2001؛ Braun & Clarke, 2006؛ عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۹).

۴. مختصات متون ادبیات عامه بلوچستان

در این بخش از نوشتار حاضر، مهم‌ترین ویژگی‌های آثار ادبیات عامه بلوچستان بررسی و به توضیح هر کدام از آن‌ها پرداخته می‌شود. اگر بخواهیم برای انجام سهولت بیشتر در امر توضیح مختصات داده‌های تحقیق به تقسیم‌بندی کلی‌ای دست بزنیم، می‌توان به شرح مواردی که آورده می‌شود، پرداخت:

۴ - ۱. آثار تألیف‌شده از سوی نویسندگان غیربلوچ

ابتدا باید از آثاری یاد کرد که از سوی نویسندگان غیربلوچ و با اهداف و انگیزه‌های متفاوت سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، انتشار یافته‌اند (برای مثال: Dames, 1905؛ Bausani, 1971؛ Dames, 1988؛ Sureniant, 2003؛ Dames, 2010؛ افتخارزاده و

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطفه آذرب و همکاران

همکاران، ۱۳۸۸). این متون حاوی روایت و یا روایت‌هایی از آثار فولکلور به زبانی غیربلوچی همچون زبان انگلیسی، فرانسه و یا فارسی هستند و در مواردی که به نقل برابر همان روایات به زبان و رسم‌الخط بلوچی قادر نبوده‌اند، تلاش شده است تا با استفاده از آوانگاری‌های استانداردشده جهانی به بیان معادل بلوچی آن متون بپردازند. این آثار بیشتر توصیفی و بدون تفسیر هستند.

جدول ۱: آثار توصیفی تألیف‌شده از سوی نویسندگان غیربلوچ

Table 1: Discriptive works written by Non-Baloch authors

ردیف	نام و سال اثر	معرفی اثر
۱	کتابی درباره زبان بلوچی (Dames, 1905)	این مجموعه اثری است که در قرن نوزدهم نگارش یافته و انواع متنوعی از داستان‌ها، افسانه‌ها، اشعار عامه و لغات موجود در زبان بلوچی در آن گردآوری شده است.
۲	زبان و ادبیات بلوچی (Bausani, 1971)	نویسنده در بخش نخست این اثر به توضیحاتی مختصر درمورد زبان و ادبیات بلوچی بسنده کرده و در بخش دوم به روایت حماسه «رند و لاشار» پرداخته است.
۳	ترانه‌های عامیانه بلوچها (Dames, 1988)	این کتاب که در قرن نوزدهم تألیف یافته، مجموعه ارزشمندی از مهم‌ترین اشعار بلوچی رایج در بین این قوم است و به زبان انگلیسی ترجمه شده است.
۴	یک داستان درباره میرحمزه، نیای بلوچها (Surenians, 2003)	در این نوشتار نویسنده به روایت حماسه «میرحمزه» پرداخته است.
۵	قصه‌های بلوچی (Dames, 2010)	نویسنده در این کتاب به بیان حماسه‌های رایج در بین قوم بلوچ و توضیحاتی درباره فولکلور آن‌ها در قرن نوزدهم پرداخته است.
۶	قصه‌های بلوچی (افتخارزاده و همکاران، ۱۳۸۸)	در این اثر ۶۶ قصه بلوچی از ۲۵ راوی مرد و زن نقل قول شده است.

۴ - ۲. آثار تألیف شده از سوی نویسندگان بلوچ

علاوه بر کتب و یا متونی که ذکر شد، دسته دیگری نیز وجود دارند که از سوی نویسندگان بلوچ نگارش شده و انتشار یافته است. این آثار بر دو دسته‌اند: بخش اول این آثار عمدتاً توصیفی هستند (برای مثال: نصیر، ۱۹۸۸؛ هاشمی، ۲۰۰۰؛ شاد، ۲۰۰۸؛ رشیدخان، ۲۰۱۰؛ ناگمان، ۲۰۱۱؛ رگام، ۲۰۱۲؛ کشاورز، ۱۳۹۳؛ یادگاری، ۱۳۹۴؛ شاد، ۲۰۱۶؛ و نیز (Badalkhan, 2003; Badalkhan, 2000) و با استفاده از رسم الخط بلوچی به نقل آثار موجود در قلمرو ادب عامه بلوچستان پرداخته‌اند. در برخی موارد نیز نمونه‌هایی وجود دارد که معادل انگلیسی، اردو و یا فارسی آثار بلوچی در مجموعه‌های منتشرشده نیز روایت شده است.

جدول ۲: آثار توصیفی تألیف شده از سوی نویسندگان بلوچ

Table 2: Discriptive works written by Baloch authors

ردیف	نام و سال اثر	معرفی اثر
۱	شیرین و دوستین (نصیر، ۱۹۸۸)	این اثر روایتی است از داستان عاشقانه معروف دو فرد به نام شیرین و دوستین.
۲	گسستن ریمان در سست‌ترین نقطه (Badalkhan, 2000)	نویسنده در این مقاله به بیان برخی از ضرب‌المثل‌های بلوچی و رخداد‌های تاریخی مربوط به هر کدام پرداخته است.
۳	سید گنج ^۶ (هاشمی، ۲۰۰۰)	این کتاب نخستین فرهنگ لغت بلوچی است و در آن بیشتر واژه‌های رایج در فرهنگ بلوچی جمع‌آوری شده است.
۴	«توکلی مست، ارادتمند، شاعر و قدیس قبایل بلوچستان شرقی» (Badalkhan, 2003)	در این مقاله نویسنده به توصیف ابعاد و جنبه‌های مختلف داستان «توکلی مست» پرداخته و در ادامه، به بررسی نقاط اشتراک و ارتباط آن با صوفیسم موجود در ایران، فرهنگ بلوچی و افسانه‌هایی چون لیلی و مجنون اقدام کرده است.
۵	میراث (شاد، ۲۰۰۸)	این کتاب مجموعه‌ای است از مهم‌ترین حماسه‌های قوم بلوچ که به زبان بلوچی نقل شده است.

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطیه آذرشب و همکاران

۶	بتل، گشتن، پزدانک گهنت (رشیدخان، ۲۰۱۰)	این اثر مجموعه‌ای است از ضرب‌المثل‌های رایج بلوچی به همراه وقایع تاریخی مربوط به آن‌ها.
۷	بلوچی گال (ناگمان، ۲۰۱۱)	در این کتاب نویسنده به گردآوری رایج‌ترین لغات زبان بلوچی و ترجمه آن‌ها به زبان انگلیسی پرداخته است.
۸	بتل گوشتن گال بند (رگام، ۲۰۱۲)	در این مجموعه علاوه بر اینکه به ترجمه بلوچی لغات موجود در این زبان اشاره شده، ذیل هر کدام از واژه‌ها ضرب‌المثل‌های مرتبط با آن نیز نقل شده است.
۹	بتل گنج و بلوچی زبان گالوار (کشاورز، ۱۳۹۳)	این کتاب مجموعه‌ای است از شش هزار ضرب‌المثل بلوچی که به تفکیک موضوعی نقل شده‌اند.
۱۰	حماسه‌های مردم بلوچ (یادگاری، ۱۳۹۴)	در این کتاب نویسنده پس از ارائه توضیحاتی درباره موقعیت جغرافیایی و پیشینه زبان بلوچی، به نقل هجده حماسه از حماسه‌های رایج در بین مردم بلوچ پرداخته است.
۱۱	درج ^۷ (شاد، ۲۰۱۶)	در این اثر نویسنده انواع ترانه‌های عامه بلوچی را با ذکر مثال توضیح داده است.
۱۲	هزانگ ^۸ (همان‌جا)	این مجموعه دوجلدی روایتی است به نظم و نثر از حماسه‌های معروف قوم بلوچ.

بخش دوم این آثار، مکتوباتی را شامل می‌شود که گذشته از نقل بخش‌هایی از آثار فولکلوریک بلوچی، تلاش کرده‌اند تا شرحی نیز بر این آثار داشته باشند. اندیشمندان متعدد بومی از منظرهایی نسبتاً متفاوت به تفسیرهایی پرداخته‌اند که در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت، میزان موفقیت و عمق تبیینی آن‌ها کمابیش متغیر بوده است (برای مثال: Badalkhan, 1992؛ ibid: 2003؛ ibid: 2004؛ جهان‌دیده، ۱۳۸۸؛ دولتی بخشان، ۱۳۸۹؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۰؛ همان: ۱۳۹۰؛ بلوچ، ۱۳۹۱؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۴؛ ذبیح‌نیا عمران و پردل، ۱۳۹۶؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۷). این مجموعه آثار به‌نسبت دسته پیشین که صرفاً دارای

وجه‌ای توصیفی بودند، جزو متون متأخرتر در حوزه فولکلور بلوچستان هستند و گستره و حجم آن‌ها در مقایسه با گروه نخست کم‌تر است.

جدول ۳: آثار تفسیری تألیف‌شده از سوی نویسندگان بلوچ

Table 3: Interpretive works written by Bloch authors

ردیف	نام اثر	معرفی اثر
۱	نگاهی به شعر عامیانه بلوچی (Badalkhan, 1992)	در این اثر نویسنده علاوه بر ارائه توضیحاتی درباره شعر عامه بلوچی، تلاش کرده تا مسائلی را که شعر عامه بلوچی با آن مواجه بوده است و نیز چشم‌اندازی را که از قبل این مسائل می‌توان ترسیم کرد، نشان دهد.
۲	«سنتی شفاهی بلوچی» (ibid:) (2003)	در این مقاله پس از آنکه نویسنده به بیان توضیحاتی درباره سنت شفاهی به‌طور کلی پرداخته، در ادامه به توضیح مهم‌ترین سنت‌های شفاهی موجود در بلوچستان همت گماشته است.
۳	«پادشاه کمان آهنین: بازگشتی به درون‌مایه اصلی حماسه بلوچی شی مرید در قرن پانزدهم» (ibid:) (2004)	این نوشته نوعی بازخوانی است از حماسه بلوچی معروف، شی مرید.
۴	بررسی و تحلیل شعر بلوچی و سنجش آن با شعر فارسی (جهان‌دیده، ۱۳۸۸)	در این رساله به بررسی شعر بلوچی در سنجش با شعر فارسی پرداخته و سعی شده است تا ادبیات و فرهنگ کهن بخشی از ایران را بشناساند.
۵	پیران زمانگ: زن در آینه مثل بلوچی (دولتی بخشان، ۱۳۸۹)	این مجموعه دربردارنده ضرب‌المثل‌هایی درباره زنان است و نویسنده ذیل هر کدام توضیحی کوتاه ارائه کرده است.
۶	حماسه‌سرایی در بلوچستان (جهان‌دیده، ۱۳۹۰)	در این اثر، نویسنده علاوه بر ذکر مقدماتی درباره حماسه، به بیان و توضیح هفت حماسه از حماسه‌های مهم بلوچی پرداخته است.
۷	منظومه‌های عاشقانه بلوچی (همان)	در این مجموعه مهم‌ترین منظومه‌های عاشقانه

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطیه آذرشب و همکاران

	بلوچی نقل و تبیین شده است.	
۸	بررسی ادبیات منظوم بلوچ با تأکید بر حماسه و مقایسه آن با شاهنامه فردوسی (بلوچ، ۱۳۹۱)	در این رساله کوشش شده است تا با رویکرد تطبیقی پاره‌ای از مضامین مشترک میان شاهنامه فردوسی و حماسه‌های بلوچستان واکاوی شود.
۹	«داستان منظوم حیدر و سمنبر به روایت مردم بلوچ» (جهاندیده، ۱۳۹۴)	این نوشتار شامل روایتی است تطبیقی‌یافته با فرهنگ بلوچی از شخصیت‌های حیدر و سمنبر و در ادامه توضیحاتی درباره آن ارائه شده است.
۱۰	«آمبا، سرود ماهیگیران بلوچ» (همان: ۱۳۹۷)	در این مقاله، نویسنده به نقل یکی از ترانه‌های کار (آمبا) در میان ماهیگیران بلوچ پرداخته و توضیحاتی درمورد آن داده است.
۱۱	«انواع استحاله‌های انسانی در افسانه‌های مکتوب سیستان و بلوچستان» (ذبیح‌نیا عمران و پردل، ۱۳۹۶)	نگارندگان در این نوشته تلاش کرده‌اند با تحلیل افسانه‌های مکتوب سیستان و بلوچستان مهم‌ترین انواع استحاله‌های انسانی و همچنین، کارکرد و نقش این پیکرگردانی‌ها را در افسانه‌های بومی این منطقه بیان کنند.

۵. به سوی یک چشم‌انداز مردم‌شناختی

در بخش پیشین بر مختصات نمونه پژوهشی مرتبط با ادبیات عامه بلوچستان شرحی نوشته شد؛ اما در بخش حاضر تلاش می‌شود با بهره‌گیری از قابلیت‌های آثار ذکرشده و مختصات آن‌ها، نوعی چشم‌انداز مردم‌شناختی ترسیم شود تا در زمینه ادراک و فهم این متون مسیری روشن‌تر فراروی مطالعات ادبیات عامه قوم بلوچ بگشاید.

۵ - ۱. داشتن توصیفات دقیق و انجام تحلیل تفسیری

بیشتر یافته‌های تحقیقات کیفی با استفاده از روش‌های ریاضی و یا کمی کردن حاصل نمی‌شود. درحقیقت، آنچه با آن سروکار داریم عمدتاً معانی، مفاهیم، تعاریف، نمادها و توصیفات همه‌جانبه و دقیق است. کمااینکه بین و جودی^{۱۰} (۲۰۰۵) نیز در این باره می‌گویند:

روش تحقیق کیفی تلاشی است جهت توصیف غیرکمی از موقعیت‌ها، حوادث و گروه‌های کوچک اجتماعی، با توجه به جزئیات و همچنین، سعی برای ارائه تعبیر و تفسیر معانی که انسان‌ها در موقعیت‌های طبیعی و عادی به زندگی خود و حوادث می‌بخشند؛ بر این فرض استوار است که کنش متقابل اجتماعی کلیتی درهم‌تنیده از روابطی را تشکیل می‌دهد که به وسیله استقرار قابل درک است (: 2005: 175).

آثار مختلفی که در این مقاله تدقیق می‌شود، با وجود تنوع و اختلافی که با یکدیگر دارند، دارای وجوه اشتراک نیز هستند. یکی از این ویژگی‌های مشترک دارا بودن توصیفات، معانی و مفاهیم دقیق و جزئیاتی است که محتوای اجتماعی‌ای را که این آثار در آن ایجاد یا گردآوری می‌شود به تصویر کشیده و نیز کم‌تر به داده‌های خنثی، استاندارد شده و مجزا از بستر واقعی‌شان پرداخته‌اند (برای مثال، Bausani, 1971؛ Dames, 1988؛ افتخارزاده و همکاران، ۱۳۸۸؛ نصیر، ۱۹۸۸؛ شاد، ۲۰۱۶؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۰؛ همان). درحقیقت، با توجه به اینکه تحلیل و تفسیر مردم‌شناختی مستلزم درک پیچیدگی‌ها و ظرافت‌هاست، آثار فولکلوریک بلوچستان نیز با ارائه داده‌های توصیفی دقیق زمینه ایجاد درک همه‌جانبه‌ای را در راستای موضوعاتی که در آن‌ها مطرح شده است، فراهم کرده‌اند. برای مثال، سبک نوشتاری افتخارزاده و همکاران در تمامی صفحات اثرشان، از الگوی یکسان نقل عین به عین مطالب از سوی راویان قصه‌ها به دور از هر گونه تفسیر پیروی می‌کند. در اینجا نمونه‌ای از این کتاب آورده می‌شود؛ قصه دواي کوری:

رفت و رفت تا رسید به یک قلعه. در قلعه را که باز کرد، در افتاد و شکست. دختر در را درست کرد، بعد داخل قلعه شد. دید نوکری آنجا نشسته است و دارد نان می‌پزد؛ ولی نان پج ندارد. دختر برای او نان پچی درست کرد. نوکر خوشحال شد و به او گفت: «خواست باشد! دیو هر وقت چشم‌هایش باز است، خواب است و هر وقت چشم‌هایش بسته است، بیدار است» (افتخارزاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۴۷).

به این ترتیب، اگر آثار فولکلور بلوچستان به درستی و از طریق توصیف ضخیم/توصیف فرجه بررسی شوند، قادر خواهیم بود نظام‌های ارزشی بسیار متنوع را در ادبیات

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته شده در حوزه... عطفه آذرشب و همکاران

عامه قوم بلوچ شناسایی و مشخص کنیم. به تبع این امر، بر اساس این نظام‌های ارزشی برخی مسائل و مضامین آن را در مرکز توجه قرار خواهیم داد یا آن‌ها را به حاشیه می‌رانیم و نیز بعضی موضوعات را مهم و برخی دیگر را فاقد ارزش ارزیابی خواهیم کرد؛ زیرا بر اساس یک منظر گيرتزی باید توجه داشت که دانش همیشه بومی است و آنچه غیر از این باشد نمی‌توان چندان اتکایی بر آن داشت. از این رو، آنچه در فرهنگ و ادبیات عامه بلوچی مهم بوده است و به دنبال درک و رسیدن به آن هستیم، آن نوع از رابطه متقابل و دیالکتیکی بین دو طیف عاملان تحقیقاتی از این دست (پژوهشگر و مردم بومی بلوچستان) است تا در نهایت، بر اساس مشاهدات انجام شده، مصاحبه‌ها و یا مطالعات قادر باشیم به درک و تحلیلی نو از فولکلور بلوچی دست یابیم (Geertz, 1973: 9 - 12).

۵ - ۲. توجه به عوامل و بسترهای شکل‌گیری موضوعات مورد مطالعه

تمامی پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی خواه‌ناخواه به وسیله برخی عوامل - چه نهفته، چه آشکار - و در یک بستر مشخص شکل می‌گیرند. اموری هم که در آثار فولکلوریک بلوچستان موجودیت یافته‌اند، یقیناً در خلأ ایجاد نشده و برخی فعل و انفعالات میان یک سلسله عوامل، زمینه‌ها و بسترهای ظهور و بروز آن‌ها را فراهم آورده است. به عبارت بهتر، فرهنگ و ادبیات عامه بلوچستان با انجام تفسیر و قرار دادن آن در بسترهای فرهنگی مرتبط، خوانا و معنادار می‌شود (Strauss, 1947: 305 - 306). مجموعه آثار مورد بررسی نیز، دارای ظرفیت پرداخت‌های این‌چنینی است (برای مثال، Badalkhan, 2003؛ Dames, 2010؛ دولتی بخشان، ۱۳۸۹؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۰؛ بلوچ، ۱۳۹۱؛ یادگاری، ۱۳۹۴؛ شاد، ۲۰۱۶). اگر بخواهیم به‌طور مصداقی‌تر صحبت کنیم برای مثال، دولتی بخشان در اثر خویش تا حدودی به این مسئله توجه کرده است. در واقع، او پس از نقل هر ضرب‌المثل و سپس آوانگاری و ترجمه آن به زبان فارسی، توضیحی کوتاه در ارتباط با بستر شکل‌گیری هر ضرب‌المثل ارائه کرده است. نمونه‌ای از آن بدین شرح است:

گار انت سدو که چکی جنک انت

gā r ē ŋ t sadu ke č okki jenek ē ŋ t.

بیچاره سِدو که بچه‌هایش دخترند.

این مثل در بیان اهمیت فرزند پسر نسبت به دختر است که به دلایل اقتصادی زندگی دامداری و کشاورزی و نیاز خانواده و قبیله به نیروی کار فیزیکی [...] این باور شکل گرفته است که فرزند پسر را بر دختر ترجیح بدهند (دولتی بخشان، ۱۳۸۹: ۳۷).

درحقیقت، نقطه شروع اندیشه ساختاری لوی - استراوس در قائل شدن وی به وجود برخی عوامل و سازوکارهایی است که دلایل شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی را فراهم آورده است (Strauss, 1947: 305 - 306). این عوامل و سازوکارها که در تمامی پدیده‌های فرهنگی همچون فرهنگ و ادبیات عامه بلوچی حضور دارند، از آنجا که با وجود تفاوت‌های زمانی و مکانی یگانگی خویش را حفظ می‌کنند، قابل ردیابی هستند. درواقع، ردیابی عوامل و سازوکارهایی که در پدیده‌های فرهنگی حضور دارند یکی از ویژگی‌های برجسته‌ای است که موضوعات اجتماعی - فرهنگی و به‌نوعی نمادین فرهنگ و ادب عامه بلوچی همچون سایر فرهنگ‌ها در خود داشته است و به همین دلیل، آنچه در این نوشتار عملاً به آن توجه ویژه‌ای می‌شود، مطالعه و باز کردن گره‌های معنایی یا به‌عبارتی، نقاط عطف و عواملی است که بیانگر اندیشه و رفتارهای فرهنگی مردم بلوچ است که درون فرهنگ پرمایه حاکم بر بلوچستان حیات دارند. اگر با چنین رویکردی سراغ ادبیات عامه قوم بلوچ برویم، سبب می‌شود این حوزه کم‌تر مهجور بماند و در نتیجه، شناخت صحیح‌تری از آن به دست بیاید.

۵ - ۳. پرداختن به موضوعات به‌منزله جزئی از یک سازوکار کلی در فرهنگ

از جمله مهم‌ترین اصول اساسی مورد تأکید در انسان‌شناسی همواره این نکته بوده است که هر پدیده فرهنگی به‌منزله جزئی از یک کلیت پیچیده‌تر و به‌هم پیوسته در نظر گرفته شود و همین پیچیدگی و ارتباط متقابل عناصر فرهنگ سبب شکل‌گیری سازوکاری می‌شود که به‌طور جزئی و خاص بر روی یکایک پدیده‌ها و عناصر فرهنگی قابل ردیابی است (برنارد، ۱۳۹۴: ۱۹۵ - ۱۹۶). چنین اصلی در اسناد و متون منتشرشده مربوط به فولکلور بلوچستان نیز قابلیت پیگیری و انجام دارد. درواقع، نویسندگان این

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطفه آذرشب و همکاران

آثار نیز می‌توانند توجه خویش را از دیدگاه‌های جزءنگرانه به سوی نوعی «الگوی منطقی» (Strauss, 1947) معطوف کنند (برای مثال، Badalkhan, 1992؛ ibid: 2000؛ افتخارزاده و همکاران، ۱۳۸۸؛ رشیدخان، ۲۰۱۰؛ شاد، ۲۰۱۶؛ ذبیح‌نیا عمران و پردل، ۱۳۹۶). برای مثال، شاد (۲۰۱۶) در کتاب خویش با عنوان درج، انواع ترانه‌های عامه رایج در میان مردم بلوچ را همراه با توضیحاتی در باب هر کدام بحث می‌کند؛ اما در نهایت، چیزی که جای خالی آن در این مجموعه حس می‌شود و نویسنده قابلیت پرداخت به آن را دارد، استخراج الگویی منطقی از لابه‌لای توضیحات و مثال‌های مربوط به هر کدام از انواع ترانه‌های عامه بلوچی است. همان‌طور که استراوس نیز معتقد است، لازمه فرهنگ، ساختار آن است که هم درمورد فرهنگ‌هایی خاص همچون فرهنگ و ادبیات عامه بلوچ و هم درمورد فرهنگ‌های عمومی و جهانی صدق می‌کند. از آنجا که یک فرهنگ خاص همچون فرهنگ و ادبیات عامه قوم بلوچ بخشی از یک سیستم به نام فرهنگ قوم بلوچ است (Strauss, 1969a)، همواره زمانی قابلیت بررسی صحیح‌تر را به دست خواهد آورد که در کلیتی به نام فرهنگ بلوچستان مورد تدقیق قرار گیرد.

۴ - ۵. صورت دادن طبقه‌بندی و ارائه مقولات و الگوهای معنایی

در مطالعات انسان‌شناسانه، صورت‌بندی برخی طبقه‌بندی‌ها و نیز بهره بردن از داده‌های مقایسه‌ای به منزله یکی از شیوه‌های اساسی انجام تحقیقات، شناخته و استفاده می‌شود. همچنین، در مطالعات مربوط به فرهنگ عامه، عموماً تحقیقات همواره به سمتی سوق پیدا می‌کند تا از لابه‌لای تمامی جلوه‌های متعدد اندیشه و رفتار فرهنگی، برخی مقولات و الگوهای معنایی مشخص و بنیادین کشف و بیان شود که به نحوی توجیه‌گر بسیاری از آن جلوه‌های پرشمار و متعدد قلمرو فولکلور است (Kroeber, 1948: 131 - 168؛ Benedict, 1959: 47). از این رو، در بخش فولکلور بلوچستان نیز می‌باید در جست‌وجوی عناصری بود تا از مجموع یکایک آن‌ها قادر باشیم به بعضی قالب‌های معنایی اساسی‌تر دست یابیم. لذا، افزودن چنین گرایش و پرداختی به

جنبه‌های پیشین موجود در متون فولکلوریک مرتبط با بلوچستان، بر غنای آن‌ها خواهد افزود.

همان‌گونه که کروبر و بندیکت تصریح کرده‌اند، فرهنگ‌ها دارای الگوها و یا پیکربندی‌هایی هستند که از این طریق ارزش‌های اصولی آن‌ها پایه‌ریزی می‌شود و با تفحصی در جلوه‌های متنوعی که در هر فرهنگ وجود دارد، می‌توان آن‌ها را تعیین کرد (Kroeber, 1948: 131; ibid: 1959: 47 - 168). این امر در متون فولکلور بلوچی نیز به همین ترتیب امکان توجه و پرداخت دارد. درحقیقت، آثار موردنظر به لحاظ تکنیکی این امکان را دارند چنین کیفیتی را به کیفیات پیشین خود بیفزایند (برای مثال، Dames, 1905; Surenians, 2003; Badalkhan, 2003; ناگمان، ۲۰۱۱؛ بلوچ، ۱۳۹۱؛ ذبیح‌نیا عمران و پردل، ۱۳۹۶). برای نمونه، دیمز (1905) در کتاب خود تلاش کرده است تا مهم‌ترین ابعاد فرهنگ و ادبیات عامه بلوچی - از جمله دستور زبان، داستان‌ها، افسانه‌ها و نیز لغات رایج و پرکاربرد در زبان بلوچی - را از نظر بگذرانند. از این رو، چنانچه در کنار ابعاد پرداخته‌شده، به الگوهای فرهنگی - معنایی حاکم بر این مجموعه فرهنگی نیز توجه شود، گامی رو به جلو در تفسیر ادبیات عامه بلوچی برداشته می‌شود.

همچنین، در همین راستا باید گفت چنین دستاوردی (فولکلور بلوچستان) که دارای قدمت و تاریخی دیرینه است و از طریق متون موجود در این حوزه به‌خوبی قابل ردیابی است، عناصر اساسی و الگوهای فرهنگی تشکیل‌دهنده آن قابلیت شناسایی و تفسیر بهتر را در خود دارد؛ الگوهایی که به‌تنهایی از عوامل اصلی و جزئی از شاکله‌های اندیشه و رفتار مردم بلوچ شده است (برای مثال Dames, 1988; Badalkhan, 1992; ibid: 2003؛ شاد، ۲۰۰۸؛ جهان‌دیده، ۱۳۹۰). برای مثال، شاد (۲۰۰۸) در اثر خود به‌نام «میراث» که در آن به حماسه‌های قوم بلوچ پرداخته، صرفاً به روایت متون اصلی حماسه‌های بلوچی به همراه برخی از معانی لغات دشوار مبادرت کرده است. نمونه‌ای از آن متون بدین شرح است؛ حماسه شهداد و مهناز:

منی جنینی عقله پیشوک ات / گده شهداده تو چود چندیت ئی. پیشوک: رهبر،

چود: پاگه پل

Mani janini aqla pišōk at/ goḏa šahdāda tow čōḏ čandējt ē.

Pišōk: rahbar, čōḏ: pāgē pol

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته شده در حوزه... عطفه آذرشب و همکاران

عقل زنانه من راهبر و راهنما بود/ اما شهداد، تو همچون گل‌های دستارت لوزان بودی. پیشوک: رهبر، چود: گل دستار (همان: ۴۰۲).

اگر این اثر در مقام مقایسه با «اسطوره‌ها» قرار گیرد که استراوس به آن پرداخته است، با آن دارای نقاط اشتراک بسیاری است و این قابلیت را دارد تا با بهره‌گیری از رهیافت مورد استفاده استراوس، یعنی ساختارگرایی تفسیر شود. استراوس معتقد است اسطوره‌ها، در مقام پدیده‌هایی فرهنگی دربردارنده بارهای معنایی - تاریخی هستند که به نمادهایی از واقعیت‌های اجتماعی تبدیل می‌شوند. با بررسی اسطوره‌های تکرارپذیر، قادر خواهیم بود به الگوهای جهان‌شمول فرهنگ‌ها دست یابیم (Strauss, 1963a: 4 - 83). اگر با چنین منظری به داده‌های فولکلور قوم بلوچ بنگریم، می‌توان ادعا کرد چنین آثاری نیز پدیده‌هایی فرهنگی هستند که حامل بارهای معنایی - تاریخی بوده و از این رو، با توجه به اینکه بسیاری از آن‌ها نمادهای اجتماعی پرتکرار هستند با مطالعه آن به بسیاری از الگوهای فرهنگی - اجتماعی جامعه بلوچ می‌توان نائل شد.

۶. نتیجه

در این نوشتار پس از طرح مباحث کلی در ارتباط با ادبیات عامه به‌طور کلی و سپس ادبیات عامه بلوچستان به‌طور خاص، در پی این بودیم تا دریابیم اسناد و متون حوزه فولکلور قوم بلوچ چه مختصات ویژه‌ای دارند و با چه سنت روش‌شناختی و نظری نوشته شده‌اند. در ادامه، پس از برشمردن مهم‌ترین ویژگی‌ها و قابلیت‌های متون مذکور از دیدگاه مردم‌شناسانه، تلاش کردیم نشان دهیم چگونه می‌توان از چنین ظرفیت‌هایی در کنار استفاده از رهیافت‌های مردم‌شناسانه برای هر چه غنی‌تر کردن محتوای این آثار بهره برد.

پراستنادترین و در دسترس‌ترین آثاری که در حوزه فولکلور بلوچستان از نظر گذرانده شد، عمدتاً حاوی یکی از اساسی‌ترین ظرفیت‌هایی است که برای فهم فرهنگ و عناصر تشکیل‌دهنده آن می‌باید به‌کار بسته شود: تحلیل و تفسیر کیفی. در واقع، بنیادی‌تری ظرفیت‌هایی که در این مجموعه آثار موجود است، در چهار محور اصلی جای می‌گیرد که عبارت‌اند از: داشتن توصیفات دقیق و انجام تحلیل تفسیری، توجه به

عوامل و بسترهای شکل‌گیری موضوعات مورد مطالعه، پرداختن به موضوعات به‌منزله جزئی از یک سازوکار کلی در فرهنگ، صورت دادن طبقه‌بندی و ارائه مقولات و الگوهای معنایی.

درحقیقت، چنین ظرفیت‌هایی در آثار فولکلوریک بلوچستان، حلقه مفقوده‌ای است که توجه بیشتر به آن سبب غنی ساختن این متون و فهم بهتر از ذهنیت بومی و اصیل افرادی می‌شود که در فرهنگ بلوچستان زندگی می‌کنند. درواقع، داشتن منظرگاهی که صرفاً دیدگاه مکانیکی و بیرونی دارد و علاوه بر ثبت و ضبط و همچنین، انجام توصیف، فقط به برخی نکات صوری موجود در آثار ادب عامه بلوچ نظر می‌افکند؛ آن‌چنان که می‌باید سبب حصول نتیجه متقن و ثمربخش نخواهد شد. از این رو فهم و تبیین فرهنگ و ادبیات عامه بلوچ و شاخصه‌های برآمده از آن، ایجاد رهیافتی درونی، نفوذ به عمق این پرسمان مهم در دنیای فرهنگ بلوچستان و در نتیجه خلق شرح و تفسیرهایی کیفی بر این مسائل ضروری است.

بنابراین، با أخذ و کاربست رویکردهای تفسیری - کیفی مردم‌شناسانه در حوزه شناختی فولکلور قوم بلوچ بهتر می‌توان دیدگاه‌های اصیل و منطبق بومی بنیادین افراد جامعه بلوچ را - که درحقیقت، همان الگوهای فرهنگی - معنایی مورد اشاره استراوس، کروبر، بندیکت، موس و یا گیزتز است - با تمامی تنوعاتی که در دل خود جای داده است، شناسایی کرد. فولکلور یک منطقه برخاسته از سنن آنجاست و به واسطه همین سنن به نسل‌های آتی منتقل می‌شود؛ اما در این خلال آنچه تولید و بازتولید می‌شود بسیاری از مفاهیم و اندیشه‌هایی است که راهی جز این طریق برای بیان پیدا نکرده است. به همین دلیل، اگر با دیدگاهی تفسیری - کیفی به این قلمرو عظیم (فولکلور بلوچستان) پرداخته شود، بافت محلی سازنده این حوزه و نیز عقلانیت بومی‌ای که فرهنگ و ادبیات عامه بلوچ بر آن استوار است، به شیوه‌ای صحیح فهم خواهد شد. پژوهش‌هایی که تاکنون صورت گرفته است، به دلیل داشتن این قبیل ظرفیت‌های روش‌شناختی و نظری و در صورت کاربست این ظرفیت‌ها، در برابر پرسش‌هایی که پاسخ‌گویی به آن‌ها از ضروریات فولکلور بلوچستان است، قدرت اقناع بیشتری خواهند داشت. اگر بخواهیم به‌طور مشخص به توصیه راهبرد و الگویی معین برای رسیدن به

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطفه آذرشب و همکاران

معرفتی اصیل‌تر در باب فولکلور بلوچستان بپردازیم باید گفت، شاید توجه به نوعی روش‌شناسی تفسیری و بومی‌گرا که قادر به ایجاد رابطه‌ای دیالکتیکی باشد و تنوع دنیای ذهنی - ارزشی مردم بلوچ را دریابد و تفسیر کند، مناسب‌ترین شیوه برای درک آثار فولکلوریک این منطقه است. لذا، در دنیایی که ایده‌ها و افکار متنوع همیشه مجال برای شناخت پیدا نمی‌کنند - و به‌ویژه در جوامعی همچون بلوچستان که تاحدودی مهجور و منزوی باقی مانده است - اگر با چنین راهبردی قادر به درک امور و مفاهیم باشیم، رسالت خویش را در قبال فرهنگ بلوچی و دارندگانش به‌نحوی بهتر و مؤثرتر ایفا خواهیم کرد.

پی‌نوشت‌ها

1. folklore

2. folk

3. lore

4. thick description

۵. تمامی این آثار با انگیزه‌های علمی - پژوهشی تألیف نشده و برخی موارد با انگیزه‌های شخصی صورت گرفته است.

6. Sayad Ganj

7. Dorj

8. Hazā nag

۹. «این شعر، سرود و ترانه‌ای است که ماهیگیران در حین صید ماهی، به‌صورت دسته‌جمعی و پرسش و جواب می‌خوانند. سراینده هیچ‌کدام از امباها معلوم نیست. این شعر دارای [...] درون‌مایه‌های گوناگون است» (جهان‌دیده، ۱۳۹۷: ۳).

10. Pane & Judy

منابع

- آسمند جونقانی، علی و حسین خسروی (۱۳۷۷). *افسانه‌های چهارمحال بختیاری*. شهرکرد: ایل.

- احمدپناهی‌سمنانی، حسین (۱۳۷۹). «فرهنگ عامه». *دانش و مردم*، د ۱. ش ۲. صص ۲۰۵-۲۲۱.

- ازکیا، مصطفی و سلیمان پاک‌سرشت (۱۳۷۷). «فرهنگ توسعه در ادبیات کرد». *علوم اجتماعی*. د ۱۲. ش ۱۲. صص ۲۵ - ۴۱.

سال ۸، شماره ۳۴، مهر و آبان ۱۳۹۹. _____ دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

- استریناتی، دومینیک (۱۳۹۲). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های فرهنگ عامه*. ترجمه ثریا پاک‌نظر. تهران: کتابخانه فروردین.
- افتخارزاده، افسانه و همکاران (۱۳۸۸). *قصه‌های بلوچی*. تهران: چشمه.
- برنارد، الن (۱۳۹۴). *تاریخچه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. ترجمه محمدرضا ایروانی محمدآبادی، شهرام باسیتی و کرم‌الله جوانمرد. تهران: سخنوران.
- بلوچ، رسول‌بخش (۱۳۹۱). *بررسی ادبیات منظوم بلوچ با تأکید بر حماسه و مقایسه آن با شاهنامه فردوسی*. پایان‌نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- خسروی، عبدالعلی (۱۳۸۴). *فرهنگ سیاسی عشایر جنوب ایران*. اصفهان: شهسواری.
- جهان‌دیده، عبدالغفور (۱۳۸۸). *بررسی و تحلیل شعر بلوچی و سنجش آن با شعر فارسی*. پایان‌نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- _____ (۱۳۹۰). *حماسه‌سرایی در بلوچستان*. تهران: معین.
- _____ (۱۳۹۰). *منظومه‌های عاشقانه بلوچی*. تهران: معین.
- _____ (۱۳۹۴). «داستان منظوم حیدر و سمنبر به روایت مردم بلوچ». *ویژه‌نامه آواها و نواها و اشعار عامه در فرهنگ مردم ایران*. د ۳. ش ۷. صص ۱۵۳ - ۱۷۷.
- _____ (۱۳۹۷). «امبا، سرود ماهیگیران بلوچ». *فرهنگ و ادبیات عامه*. د ۶. ش ۲۲. صص ۱ - ۲۵.
- دولتی بخشان، عبدالعزیز (۱۳۸۹). *پیران زمانگ: زن در آیین مثل بلوچی*. تهران: موسسه فرهنگی هنری مهر تابان.
- ذبیح‌نیا عمران، آسیه و زهرا پردل (۱۳۹۶). «انواع استحاله‌های انسانی در افسانه‌های مکتوب سیستان و بلوچستان». *فرهنگ و ادبیات عامه*. د ۵. ش ۱۲. صص ۱ - ۲۳.
- رشیدخان (۲۰۱۰). *بتل، گشتن، پژداندک گهنت*. گوادر: وفا لبزانکی مجلس تمپ.
- رضایی، حمید و ابراهیم ظاهری عبدوند (۱۳۹۲). «تصویر زن در قصه‌های عامیانه فرهنگ بختباری». *زن در فرهنگ و هنر*. د ۵. ش ۲. صص ۲۳۹ - ۲۶۰.
- رضایی، مهدی و رها زارعی فرد (۱۳۹۰). «درآمدی بر بررسی تاریخی واژه‌های جهرمی». *ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*. د ۱. ش ۴. صص ۶۹ - ۹۴.
- ریویز، کلود (۱۳۸۶). *درآمدی بر انسان‌شناسی*. ترجمه ناصر فکوهی. تهران: نشر نی.

- چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... _____ عطیه آذرشب و همکاران
- ساروخانی، باقر و علیرضا قبادی (۱۳۸۶). «روایت اجتماعی - فرهنگی قصه‌های ترکمنی». *مطالعات ملی*. د ۸. ش ۳۱. صص ۱۱۹ - ۱۳۶.
- شاد، فقیر (۲۰۰۸). *میراث*. کراچی: آکادمی آل بلوچستان.
- _____ (۲۰۱۶). *درج*. کویته: فاضل ادبی کاروان‌مند.
- _____ (۲۰۱۶). *هزانگ*. کراچی: شفق پرینتینگ پرس کراچی.
- عابدی جعفری، حسن و همکاران (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی». *اندیشه مدیریت راهبردی*. د ۵. ش ۲. صص ۱۵۱ - ۱۹۸.
- فرزین‌نیا، صمد (۱۳۹۳). *فرهنگ فارسی جهرمی؛ واژه‌ها، اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها، باورها و آیین‌ها*. شیراز: دانشگاه آزاد اسلامی.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۶). *تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.
- کشاورز، رسول‌بخش (۱۳۹۳). *بتل گنج و بلوچی زبان گالوار*. قم: سرزمین سبز.
- لیموچی، کتیون (۱۳۸۵). *افسانه‌های مردم بختیاری*. تهران: پازی تیگر.
- مقصودی، سوده (۱۳۸۰). «بررسی نقش زنان در داستان‌های کودکان». *زن در توسعه و سیاست*. د ۳. ش ۱۰. صص ۴۱ - ۵۵.
- موحد، مجید و همکاران (۱۳۹۱). «تحلیلی جامعه‌شناختی از ضرب‌المثل‌های زنانه در شهرستان لامرد استان فارس». *زن در فرهنگ و هنر*. د ۴. ش ۲. صص ۱۰۵ - ۱۲۴.
- مور، جری دی (۱۳۸۹). *زندگی و اندیشه بزرگان انسان‌شناسی*. ترجمه هاشم آقاییگ پوری و جعفر احمدی. تهران: جامعه‌شناسان.
- نادری، احمد (۱۳۹۱). «کلیفورد گیرتز، از پوزیتیویسم تا انسان‌شناسی تفسیری». *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*. د ۲. ش ۱. صص ۶۱ - ۸۴.
- نصیر، گل‌خان (۱۹۸۸). *شیرین و دوستین*. کویته: اداره‌ی ثقافت بلوچستان.
- نوین، حسین (۱۳۸۷). «تحلیل روان‌شناختی امثال و حکم فارسی». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۱۰. صص ۸۵ - ۱۰۸.
- هاشمی، سیدظهورشاه (۲۰۰۰). *سید گنج*. کراچی: آکادمی سیدهاشمی.
- یادگاری، عبدالحسین (۱۳۹۴). *حماسه‌های مردم بلوچ*.

References

- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: An analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
- Badalkhan, S. (1992). A glance at Balochi oral poetry. *Newsletter of Balochistan Studies*, 8, 3-45.
- Badalkhan, S. (2000). Ropes break at the weakest point. *Proverbium*, 17, 45-68.
- Badalkhan, S. (2003). Balochi oral tradition. *Oral Tradition*, 18(2), 229-235.
- Badalkhan, S. (2003). Tawkali Mast, lover, poet and saint of eastern Baloch tribes. *Ulus*, 1(3), 87-104.
- Badalkhan, S. (2004). Lord of the iron bow: The return pattern motif in the fifteenth-century Baloch epic hero Sey Murid. *Oral Tradition*, 19(2), 253-298.
- Bausani, A. (1971). Baluchi language and literature. *Mahfil*, 7(1-2), 43-54.
- Benedict, R. (1959). *Patterns of culture*. New York: Houghton Mifflin.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Dames, M. L. W. (1905). *A textbook of the Balochi language*. Lahore: Punjab Government Press.
- Dames, M. L. W. (1988). *Popular poetry of the Baloches*. Quetta: Balochi Academy.
- Dames, M. L. W. (2010). *Balochi tales (folklore history series)*. Carolina: Lulu Press.
- Geertz, C. (1966). Religion as a cultural System. In M. Banton (Ed.), *Anthropological approaches to the study of religion* (pp. 1-46). London: Tavistock.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of culture*. New York: Basic Books.
- Geertz, C. (2000). *Available knight: Anthropological reflections on philosophical topics*. Princeton: Princeton University Press.
- Huber, H. & Mauss, M. (1964). *Sacrifice: Its nature and function*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kroeber, A. (1948). *Anthropology: race, language, culture, psychology, pre-history*. New York: Harcourt, Brace.

چشم‌اندازی مردم‌شناختی به گزیده آثار نگاشته‌شده در حوزه... عطیه آذرشب و همکاران

- Kroeber, A. (1952). *Introduction. In the nature of culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Levi-Strauss, C. (1963). *Structural Anthropology* (Vol. 1). New York: Basic.
- Levi-Strauss, C. (1969). *The elementary structural of kinship*. Boston: Beacon.
- Levi-Strauss, C. (1974). *Tristes Tropiques*. New York: Atheneum.
- Needham, R. (1963). *In primitive classification*. Chicago: University of Chicago Press.
- Noblit, G. W. & Hare R. D. (1988). *Meta-ethnography: synthesizing qualitative studies*. Newbury Park: Sage.
- Payne, G. & Judy, P. (2005). *Key concepts in social research*. London: Sage.
- Shah, M. A. (2008). *Essays on Balochistan: society, polity, and tribal administration*. Lahore: Classic.
- Sureniants, V. B. (2003). A story of Mir Hamza, the forefather of the Baluches. *Iran and Caucasus*, 7(1-2), 133-146.
- Yoder, D. (1963). The folk life studies movement. *Pennsylvania Folk life magazine*, 13(3), 42-56.

